

ÇOCUKLARLA İLGİLİ VE ÇOCUKLARLA BİRLİKTE YAPILAN ARAŞTIRMALARDA GÖZETİLECEK ETİK KURALLAR ETHICAL RESEARCH INVOLVING CHILDREN

Centre for Childne
and Young People
research, education, advocacy

Southern Cross
University

Childwatch
INTERNATIONAL
RESEARCH NETWORK

unicef
Office of Research

UNIVERSITY
OTAGO
Te Whare Wānanga o Otago
NEW ZEALAND

Bu yayın Uluslararası Çocuk Merkezi tarafından yürütülen ve Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu tarafından desteklenen Çocuklarla Birlikte Daha Güçlü çalışması kapsamında hazırlanmıştır.

115 ÖRNEK DURUMLAR

ERIC'in temel amaçlarından biri de, çocukların ve gençlerin yer aldıkları araştırmaları şekillendiren öykülerin, deneyimlerin, etik meselelerin ve duyarlılıkların öğrenilmesi ve paylaşılmasıdır. Burada yer alan örnek durumlar, araştırmacıların kendi sözleriyle yaptıkları katkılardır ve amaçlanan da karşılaşabilecekleri daha zorlu ve tartışmalı etik konularda başka araştırmacılara yardımcı olmaktır. Çeşitli uluslararası bağlamdan ve farklı araştırma paradigmalarından derlenen bu örnek durumlar, etik düşüncüyü geliştirmede ve çocuklarla yapılan araştırmalarda etik uygulamaları iyileştirmede başvurulabilecek süreçlere ışık tutmak üzere kullanılmıştır. Araştırmacılardan beklenen, bu örnek durumları, kendi deneyimleri ve bağlamları çerçevesinde dikkate almalarıdır.

Örnek durum 12: Grup bağlamında bilgiye dayalı ve gönüllü onay alınması

Arka plan bağlamı:

İrlanda'da yanlarında kimsesi bulunmayıp/ailelerinden ayrılmış olup iltica talebinde bulunan gençlere üzerinde yapılacak bir doktora çalışması bağlamında çalışmanın temelini yaşları 13 ile 18 arasında değişen gençlerle yapılacak bireysel görüşmelerin oluşturması kararlaştırıldı. İşin başında belli oldu ki durumları ve daha önceki deneyimleri nedeniyle bu gençler arasında araştırma kapsamına alınabilecek kimileri bu sosyal araştırmanın gerçek niyeti hakkında olumsuz düşünceler ve kuşkular besleyebilirlerdi. Bu endişe ve kuşkular araştırmaya katılımlarını ve elde edilecek verilerin kalitesini etkileyebilirdi. Bu grup kimi açılardan başka gençlere göre farklı özellikler taşıyordu. Öte yandan, kuşkuları ve olumsuz bakışları, farklı kökenlerden olsalar bile aynı yaşlardan başka potansiyel katılımcıların düşüncelerini yansıtıyor da olabilirdi. Burada özellikle çeşitli nedenlerle güç durumda olanları kastediyoruz. Bu görüşler belirli ve özel bir nüfus kesimine ilişkin olsa bile, daha genel anlamda grup bağlamında yapılan araştırmalar için anlam taşıması da mümkündür.

Araştırmada çeşitli meselelerle karşılaşılacağı baştan belliydi. Birinci mesele şuydu: Önceki deneyimleri nedeniyle başkalarına, özellikle yetkili mercilere olan güvenleri sarsılmış olan bu insanlara nasıl güven verilebilirdi? (Ní Raghallaigh & Gilligan, 2010). Gerçi araştırma bu kişilerin İrlanda'ya geldikten sonraki deneyimlerine odaklanacaktı, ancak bir başka hassas mesele daha vardı: Bu gençlerin çoğunun göçle ilgili statüsünde belirsizlikler vardı ve bu da onları kendi yaşamları hakkındaki sorular konusunda endişeye sevk ediyordu. Dolayısıyla, kendilerine yetkili merciler tarafından sunulan 'seçenekler' karşısında kendilerini çaresiz hissedebilecekleri düşünülüyordu. Bir başka mesele: Tek bir görüşme, bu gençlerin karşılaşmış oldukları deneyimlerin çeşitliliği ve karmaşıklığı açısından bakıldığında yetersiz kalabilirdi. Dolayısıyla, araştırmacının bu gençlerin gündelik yaşamları ve koşulları hakkında daha derinlikli bir kavrayışa ulaşabilmesi için ek bir yöntem daha gerek olduğu sonucuna varıldı. Böylece, görüşmelere başlamadan önce, ayrılmış gençlerin kaldıkları misafirhanede katılımcı gözlemi çalışması yapılmasına karar verildi. Gençleri bu misafirhaneye yerleştirmekten sorumlu mercie gidilerek bu konuda izin alındı.

Etik görev:

Araştırmanın ortaya koyduğu başlıca etik mesele, katılımcıların bilgiye dayalı ve gönüllü onaylarının alınmasıydı. Bu, gençlerle yapılacak araştırmalarda özellikle öne çıkan bir konudur. Çünkü gençler araştırmacıyı kaçınmaları gereken yetkili bir figür olarak değerlendirebilirler (Mahon et al., 1996). Bu

söylenen, bir dizi mesele nedeniyle (bakınız, Hopkins, 2008) iltica başvurusunda bulunan gençler söz konusu olduğunda daha da geçerlilik kazanır ve göç statülerinin belirsiz olması bunların başında gelir. Ayrıca, bilgiye dayalı onay alınması da, katılımcı gözlemine başvurulduğu durumlarda özellikle karmaşık bir hal alabilir. Gördük ki araştırmacının misafirhanede bulunması oradaki kişiler tarafından farklı tepkilerle karşılanabilmektedir. Bu durumda araştırmacı orada kalanların tamamının oybirliğiyle onay vermeleri gibi yol mu izlemelidir? Böyle yapıldığında bir ya da iki kişinin itirazı projenin tümüyle veto edilmesi anlamına gelecektir. Oysa geri kalanlar, hatta belki de önemli bir çoğunluk projeye katılımdan yana olabilir. Bizse her gencin haklarına saygılı olmak istedik. Katılmayacak ve yanlarında kimsesi bulunmayan daha küçük yaştakilerin hakları da elbette önemlidir. Bununla birlikte, düşündük ki araştırmayı sahiplenenlerin katılma hakları, katılmayı reddedenlerin katılmama hakları kadar önemlidir.

Yapılan tercihler:

Önemli bir çoğunluk araştırmadan yana ise devam etmeye karar verildi. Bununla birlikte, katılmak istemeyenlerin ihtiyaçlarının da dikkate alınması gerekiyordu. Bu nedenle, gençlerin biliye dayalı onayı iki konuda alınmaya çalışıldı. Her iki kesimin, onay verenlerin de vermeyenlerin haklarını dengelemeyi amaçlayan bir yoldan ilerlemek için araştırmacılar süreci iki kısma ayırdılar: birincisi, araştırmacının misafirhanede bulunmasıyla, ikincisi ise gençlerin araştırma sürecine fiilen katılmalarıyla ilgiliydi. Gençlerden biri araştırmacının (Muireann) misafirhanede bulunmasına bir itirazı olmayabilirdi, ama bu kişinin kendisi hakkında bilgi toplamasına itirazı olabilirdi. Dolayısıyla, yukarıdakilerden ilkinde onay verilmesi ikincisinin de onaylanması anlamına gelmeyecekti. Bu farklılaştırmadan hareketle hazırlanan aşağıdaki Şekil 1 (Ní Raghallaigh, 2006), araştırmacı kendilerine onay için başvurduğunda gençlerin yanıtlarının potansiyel kombinasyonunu vermektedir.

Şekil 1: Potansiyel katılımcıların araştırmaya katılma ve kalınan yerde araştırmacının bulunması konusuna ilişkin yanıtları

		KATILIM	
		HAYIR	EVET
O R A D A	HAYIR	“Muireann’ın burada olmasına karşıyım ve ona herhangi bir şey söylemek istemiyorum”	“Muireann’ın benimle görüşmesine diyeceğim bir şey yok, ama buralarda dolaşmasını istemiyorum”
	EVET	“Murieann’ın burada olması benim için sorun değil, ama benden ya da benim hakkımda bilgi toplamasını istemiyorum.”	“Murieann’ın buraya gelip bizim yaşamlarımızı araştırması çok iyi bir şey olur. İsterse bu konularda benimle de görüşebilir.”
B U L U N M A			

Araştırmacının misafirhanede bulunmasına yönelik sözlü onay tüm gençlerden alındı. Araştırmaya katılım için yazılı onay ise çoğunluk tarafından verildi. Bire bir görüşmelerde bir husus net olarak belirtildi: Veriler yalnızca ve yalnızca orada bulunup araştırmaya katılanlar arasında açık onay verenler için toplanacak ve araştırmaya dâhil edilecekti; araştırmacı, aktif katılım için onay vermeyenlere ilişkin bilgileri atacaktı. Araştırmacı, bu kişiler hakkında saha notları tutmayacağı sözünü verdi. İlk onay, daha sonra saha çalışmasının çeşitli evrelerinde yeniden gündeme getirildi. Örneğin araştırmacı gençlerin kendi varlığından artık sıkıldıkları izlenimini edindiğinde ya da misafirhaneye yeni gençler geldiğinde. İlk başta yalnızca araştırmacının oradaki varlığına onay veren kimi gençler daha sonra fikirlerini değiştirip görüşmelerde de yer almak istediler. Bunun nedeni belki de araştırmacı ile aralarında belirli bir yakınlığın oluşmasıydı. Buna karşılık, araştırmacının varlığına ve görüşmeye onay veren başkaları sonradan görüşmeye katılmamaya, ancak Murieann'ın oradaki varlığından hoşnut olduklarını belirttiler.

Kendinize sorular/düşünceler:

Grup araştırması yaparken, grubun tümünden oybirliğiyle onay alınması gerektiğine karar verirsek kimi kişilerin haklarını boşlamış olur muyuz? Bize göre bu sorunun yanıtı "evet"tir ve dolayısıyla farklı bir yaklaşıma başvurulması gerekir. Araştırmamızda onay süreci hayli karmaşık özellikler taşıyordu ve araştırmacılar da yapmak istedikleri düşünüldüğünde bu karmaşıklığın gerekli olduğu kanısındaydılar: gençlerin halihazırda İrlanda'da kalmakta oldukları yerde belirli bir zaman geçirme. Böyle olunca, bu gençlerin haklarına saygı büyük önem taşıyordu. Bu onay sürecinin yaşanmasındaki kilit nokta zaman idi. Öyle misafirhaneye gidip hemen bir seferde onay almak mümkün değildi. Bunun yerine, onay alınması devam etmekte olan bir süreç olarak değerlendirildi. Başta, saha çalışmasının başlamasından önce, gençlerle gerek bireysel gerekse toplu olarak bilgilendirme toplantıları yapmak, çeşitli yöntemlere başvurmak (örneğin, kimlik belirtmeden görüşlerin yazılıp atılacağı bir kutu, gençleri misafirhane görevlileri ya da araştırmacıyla konuşmaya teşvik gibi) gerekiyordu. Bunlar, gençlerin projeye ilişkin görüşlerinin tespiti açısından gerekiyordu. Pek çok araştırmacı, onay almak için bunca zaman harcanmasının bir yük olduğunu ve buna katlanamayacaklarını söyleyecektir. Oysa potansiyel katılımcıların haklarına saygı göstermenin bu kadar önem taşıdığı bir durumda araştırmacının bu bölümü neden aceleye getirilsin, neden bir testte bir kutuyu işaretleme gibi basit bir işleme indirgensin ki?

Son olarak, araştırmacının üzerinden yıllar geçtikten sonra hala sormaya devam ettiğimiz bir soru: Eğer bunu yapmanın başlıca gerekçesi araştırma işimizi kolaylaştırmaksa, güç durumdaki gençlerle ilişki kurmak için zaman ayrılması etik midir? Bu çalışmada katılımcı gözlemi yapmayı gerektiren başlıca neden gençlerle güvene dayalı ilişkiler geliştirmektir. Bu ilişkiler kuruldu, sonra, pek çok durumda, araştırmacının tamamlanmasıyla birlikte sona erdi. Pek çok açıdan çok yalnız olabilecek, zaten pek çok kayba katlanmış güç durumdaki gençler söz konusu olduğunda bu adil bir sonuç mudur?

Referanslar

Hopkins, P. (2008). Ethical issues in research with unaccompanied asylumseeking children, *Children's Geographies*, 6 (1), 37 – 48.

Mahon, A., Glendinning, C., Clarke, K., & Craig, G. (1996). Researching children: methods and ethics. *Children & Society*, 10 (2), 145-154.

Ní Raghallaigh, M. (2006). *Negotiating changed contexts and challenging circumstances: experiences of unaccompanied minors living in Ireland*. Unpublished Ph.D. thesis submitted to the School of Social Work and Social Policy, Trinity College Dublin.

Ní Raghallaigh, M., & Gilligan, R. (2010). Active survival in the lives of unaccompanied minors: coping strategies, resilience and the relevance of religion. *Child & Family Social Work, 15*, 226-237.

Katkıda bulunan: Dr Muireann Ní Raghallaigh, Dublin Üniversitesi Uygulamalı Sosyal Bilimler Okulu, İrlanda ve Profesör Robbie Gilligan, Dublin Trinity College Sosyal Çalışma ve Sosyal Politika Okulu, İrlanda. Araştırma, Dublin Ulusal Çocuk Ofisi ile Dublin Trinity College Sosyal Çalışma, Sosyal Politika ve Çocuk Araştırma Merkezi tarafından ortaklaşa finanse edilen bir doktora çalışmasının parçası olarak gerçekleştirilmiştir.

Örnek durum 13: Resim çektirmeye onay: Görsel onay formunda fotoğraf kullanımı

Arka plan bağlamı:

Sierra Leone'deki Tiwai Adası Vahşi Yaşam Koruma Alanı, bir çevre HDK'sı olan Afrika Çevre Vakfı (EFA) tarafından yönetilen, topluluk temelli bir koruma ve ekoturizm girişimidir. Mastır çalışmamı 2008-2009 yıllarında EFA ile işbirliği halinde Tiwai topluluklarında yaptım. Çalışma, koruma ve kalkınmaya ilişkin kuşaklar arası bir diyalogu mümkün kıldı. Burada, "fotoses" denilen yöntemle başvuruldu. Bu katılımcı görsel yöntemde araştırma katılımcıları yaşamlarını, deneyimlerini ve önceliklerini yansıtmak üzere fotoğraf çekmektedir.

Etik görev:

Üniversite etik başvurumu yapabilmem için erişilebilir formatta bir onay formu hazırlamam gerekiyordu.

Sierra Leone'nin kırsal kesiminin özelliği okuryazarlık oranlarının düşük olmasıdır. Dolayısıyla yazılı bir onay formu buraya uygun düşmezdi. Sözlü onay üzerinde duruldu; ancak o sıralarda araştırma yapılan yerleşimlerde elektrik olmadığından ve ses cihazları kolayca bulunamadığından katılımcılarla sözlü onayın sesli olarak kaydedilmesi de güç görünüyordu. İleri teknoloji gerektirmeyen, elle tutulur ve çeşitli okuryazarlık düzeyleri açısından elverişli bir onay aracına ihtiyacım vardı.

Birlikte çalışmak açısından, katılımcıların, vardığımız anlaşmanın bir kopyasını ellerinde bulundurmaları ve proje sürecince gerektiğinde dönüp buna bakmaları önemliydi. Onay formu, kendimle HDK yönetimi ve araştırma katılımcıları arasında önemli bir iletişim aracıydı. Bu form çalışmaya katılmaya verilen onayın sonuçları hakkında konuşmayı başlatabilir, araştırma sürecindeki rolleri ve beklentileri belgeleyebilir ve bir araştırmacı olarak benim hesap verebilirliğini sağlayabilirdi.

Yapılan tercihler:

"Fotoses" kullanmayı planladığımdan, onay formunda fotoğrafların kullanılması uygun bir yol gibi göründü. Ayrıca bu sayede görüntüler üzerine diyalog başlatma imkanı da doğdu. Muhtemelen, Kanada'daki ilkokullarda özel ihtiyaçları olan çocuklarla ilgili deneyimlerim de üzerimde etkili oldu. Burada görüntüler ders saatlerinde öğretim, öğrencileri işe katma, duyguları ifade etme ve okul etkinliklerine çağrı araçları olarak sıkça kullanılıyordu.

Proje için bir sözlü onay taslağıyla işe başladım. Ana kavramları, fikirleri ve bilgileri, her biri için bir fotoğraf düşünebileceğim şekilde parçalara ayırdım. Tekrara dayalı ve yaratıcı bir süreçti. Olası fotoğraflar akla geldikçe onay metninin yapısı da değişiyordu. Sierra Leone'deki tarım topluluklarında daha

ISBN: 978-88-6522-023-8

Uluslararası Çocuk Merkezi
Bilkent Üniversitesi, Merkez Kampüs,
Kütüphane Binası, 06800 Bilkent / Ankara
Tel: +90 312 290 23 66
Faks: +90 312 266 46 78
e-mail:icc@icc.org.tr

www.icc.org.tr

Bu yayın Uluslararası Çocuk Merkezi tarafından yürütülen ve Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu tarafından desteklenen Çocuklarla Birlikte Daha Güçlü çalışması kapsamında hazırlanmıştır. Avrupa Birliği, yayının içeriği ile ilgili olarak herhangi bir sorumluluk veya yükümlülük kabul etmez.

